

zlatá brána - 1. *porta aurea

2. brána v jeruzalemských hradbách, kde sa podľa legendy stretli manželia sv. *Anna* a *Joachim* a bozkom počali *Pannu Máriu*

3. hlavná brána v mestských hradbách *Konštantínopole*; vchádzali byzantské légie cisára do mesta; svoj názov dostala podľa toho, že jej vysoké drevené veraje boli pobité plátni zlata

4. výjav z *Posledného súdu*, v ktorom duša prechádza do iného (rajského) sveta a kým bude vpustená dnu, natáhujú sa o ňu *anjel s čertom*, *dobro so zlom*

Majster z Moulins: Stretnutie Joachima a Anny pri Zlatej bráne (1500)

Majster Máriinho života: Joachim a Anna pred Zlatou bránou (koniec 15.st.)

***zlatá farba** - v heraldickej symbolike predstavuje *Slnko*; pozri *heraldika*; *atribúty*, *symbols*, *alegórie a prirovnania*

***Zlatá horda** - feudálny štát v 40.rokoch 13.st. približne na západ od Dnestru, ktorý vznikol mongolskými výbojmi Čingischánova vnuka Bátúa/Batyja; rozkvet v 1.pol.14.st., koniec v 15.st.; pozri *Mamajova mohyla*; *Rusko*

http://tr.wikipedia.org/wiki/Alt%C4%B1n_Orda_Devleti

http://fr.wikipedia.org/wiki/Horde_d%27Or

http://de.wikipedia.org/wiki/Goldene_Horde

<http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%8F%D0%9E%D1%80%D0%B4%D0%B0>

http://kk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BB%D1%82%D1%8B%D0%BD_%D0%9E%D1%80%D0%B4%D0%B0

http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%82%D0%B0_%D0%9E%D1%80%D0%B4%D0%B0

M. Merian st.: Bitka pri Legnici. Veľká bitka kresťanov pobitých Tatármi (farebný mediryt, 1630)

***Zlatá kniha z Pfäfers** - pozri *dielo literárne*

<http://www.facsimilefinder.com/facsimile/314/golden-book-of-pfaefers>

***zlatá lazúra** - tiež zlatolak alebo tzv. *lak zlatý*; striebro zafarbované do zlata *dračou krvou*; ďalšími zložkami laku je *gumiguta* a *šelak*; pozri *šafran*, *zlátenie*

***Zlatá legenda** - *Legenda aurea*

***Zlatá madona** - jedna z najstarších voľných sôch *madony*; *otónske* dielo z konca 10.st., drevorezba pokrytá zlatou *fóliou*, *drahokamami* a *emailom*

***zlatá opuka** - typ *opuky* s jemnou štruktúrou, zlatkavým zafarbením; dobre opracovateľná, ťažená na Bielej Hore pri Prahe a v Prednej Kopanine pri Prahe; slúži ako kameň *interiérového sochárstva*, lebo je málo odolná voči poveternostným vplyvom

Zlatá opuka z Prednej Kopaniny pri Prahe

- ***Zlatá ruža** - vysoké *pápežské* vyznamenanie v podobe *ruže* (*mariánsky symbol*) zo zlata vykladanej *drahými kameňmi*
- ***zlatá rybka** – v súvislosti s heslom akvaristika: zlatý karas, nazývaný aj zlatá rybka bol v Číne pestovaný už v 10.st.; pozri *ryba* (*Obuchová*)
- ***zlatá stezka** - český termín; obchodne aj strategicky dôležitá spojnica Čiech a Bavorska; v Nemecku nazývaná aj „česká stezka“; viedla z Pasova do Prahy; užívaná už v čase *keltského osídlenia* českých krajín, písomne doložená z prelomu 10.-11.st.; od konca 16.st. jej význam klesal; po nej dopravovaná okrem iných produktov aj soľ; r. 1706 bol zakázaný dovoz soli po zlatej stezke Jozefom II.
- ***zlatá tinktúra** - zlato rozpustené v *pojidle* (pozri *tinktúra*); zlatá tinktúra používaná pri *chrysografii*; zlatou tinktúrou písané *purpurovo* zafarbené *pergamenové* stránky *codexu aureus*; pozri *zlátenie*

Majster z Halberstadtu: Sv. Pavol so svojimi listami (miniatura rukopisu, 1185)

- ***Zlatá záhrada** - inc. *Coricancha*; incký chrám Slnka; zasvätený bohu Slnka, v ktorom boli pochovávaní inckí panovníci - inkovia; vnútorné steny chrámu boli vyložené zlatými plátmi; pozri *inka*; *incká kultúra*
- ***zlaté jabĺčka** - v gréckej mytológii jablká zo záhrady *Hesperidié*, prinášajúce *nesmrteľnosť* a večnú mladosť; svadobný dar matky zeme *Gaie* svojim deťom *Diovi* a *Hére*; prostredníctvom *Atlanta*, otca *Hesperidié*, získal jabĺčka *Hérakles* ako svoju 11. úlohu a obetoval ich *Pallas Aténe*, ktorá ich vrátila *Hesperidkám*; zlaté jabĺčka v gréckych mýtoch pomohli *Hippomeneovi*, keď mu ich dala *Afrodita*, aby mohol zvíťaziť v pretekoch s lovkynou *Atalantou* a získať ju tak za ženu; reálnym predobrazom zlatých jabĺčok boli *granátové jabĺčka*, ktorých červená farba nadobúda zlaté prechody; porovnaj jabĺčka germánskej bohyně *Idunn*, zaisťujúce bohom večnú mladosť

Hall v súvislosti s heslom *jablko*: zlaté jabĺčka sú symbolom *bdelosti* a *harpyí*, ktoré sprevádzajú alegorizovanú *Lakomosť*; pozri *atribúty*, *symbols*, *alegórie* a *prirovnania*

Olympskí bohovia s jablkom zo záhrady Hesperidiiek (slonovinová pyxis, 5.st.)

***zlaté písmo - Golden type**

***zlaté pozadie** - v byzantskom umení zlaté pozadie na ikonách a mozaikách predstavovalo *večnosť* a *nekonečnosť* nebeského priestoru; v západoeurópskom stredovekom umení je zlaté pozadie jednou z nebeských farieb; pozri *zlato*

C. Crivelli: Sv. Anton Veľký, sv. Hieronymus a sv. Ondrej (predela oltárneho triptychu, 1482)

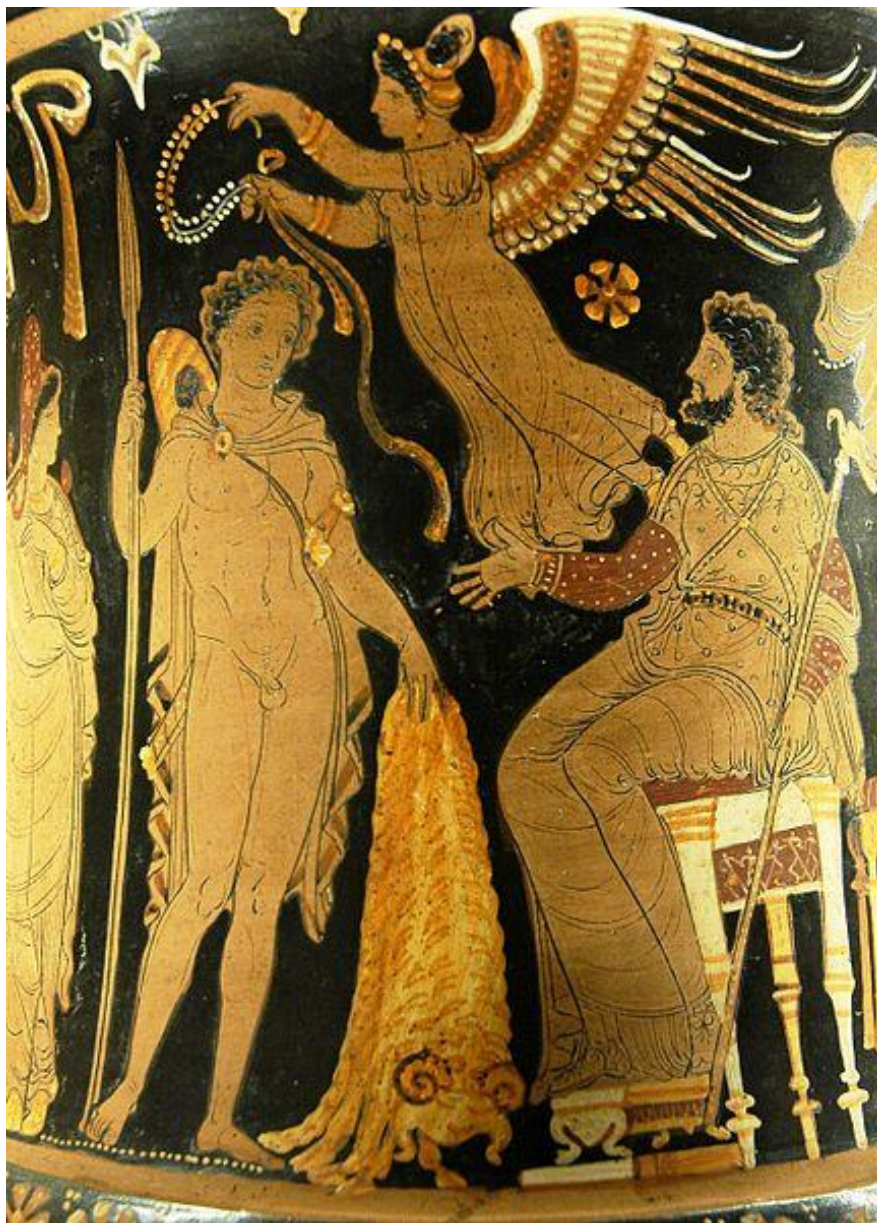
Podunajská škola, maliar z 1. štvrtiny 16. storočia: Tróniaca Madona so svätou Barborou a svätým Antonom (1490-1520)

P. Berruguete: Sv. Gregor pápež (1495)

***zlaté rúno (mytológia)** - v gréckej mytológii *rúno* z mýtického barana, ktoré patrilo kráľovi *Aiétovi*, synovi boha *Hélia*; mal ho zavesené na vysokom strome v posvätnom *háji* boha *Area* a na stráž postavil nikdy neusínajúceho *draka*; *rúno* pochádzalo z lietajúceho *barana*, ktorý priniesol do jeho krajiny *Frixa*, syna orchomenského kráľa *Atamasa* a bohyně oblakov *Nefelé*, keď ho zachránil pred smrťou na obetnom oltári *Iason*, Atamantov potomok; získať zlaté *rúno* dostal za úkol *Iáson*, ako podmienku od strýka *Peliása*, ak mu mal vrátiť vládu na *Iolkou*; nakoľko *Iason* pochopil obťažnosť úlohy, zorganizoval výpravu najväčších gréckych hrdinov *Argonautov* (plavili sa do *Kolchidy* na lodi *Argo*); *Iáson*, ktorému *Aiétés* odmietol *rúno* vydať napriek splneným podmienkam, ho odniesol na loď za pomoci *Médey*, ktorá mu pomohla draka uspať; nakoniec po rôznych dobrodružstvách *Iáson* doviezol zlaté *rúno* do rodného *Iolku*; keď španielsky kráľ Filip Dobrotivý si zvolil *Iásona* za svojho predka, dal si vypracovať príslušný rodokmeň a roku 1426 založil Rád zlatého *rúna*; pozri *Frixos a Hellé*, *Helespont*; porovnaj zlaté *rúno* divých oviec v príbehu *Psyché* (*Zamarovský*); pozri *ovčie rúno*

-v súvislosti s heslom *Thyestes*: mykénsky kráľ Eurysteus nezanechal potomkov a Mykénčania si vybrali za kráľa *Pelopsovho* syna *Átreu*, lebo vo svojich stádach objavil barana so zlatým rúnom; toho tam nastražila za pomoci *Pana* bohyňa *Artemis*, ktorej Átreus sľúbil obetovať najlepšie zo svojich stád; mala to byť skúška, či Átreus obetuje stádo aj so zlatým baranom; Átreus sľúb splnil iba sčasti; barana obetoval, ale zlaté rúno si ponechal, lebo *veštbá* hovorila, že majiteľ zlatého barana bude vládnuť v *Mykénach*

Iáson a Peliás (antická keramika)

R. Boyvin podľa L. Thiry: Príbeh Jáson a zlatého rúna (rytina, 16.st.)

R. Boyvin podľa L. Thiryho: Jason bojuje s drakom, ktorý stráži strážit' zlaté rúno (rytina z cyklu Príbeh Jásona a zlatého rúna, 1563)

S. Rosa: Jáson a drak draka (rytina, 1661-1666)

B. Thorvaldsen: Iason

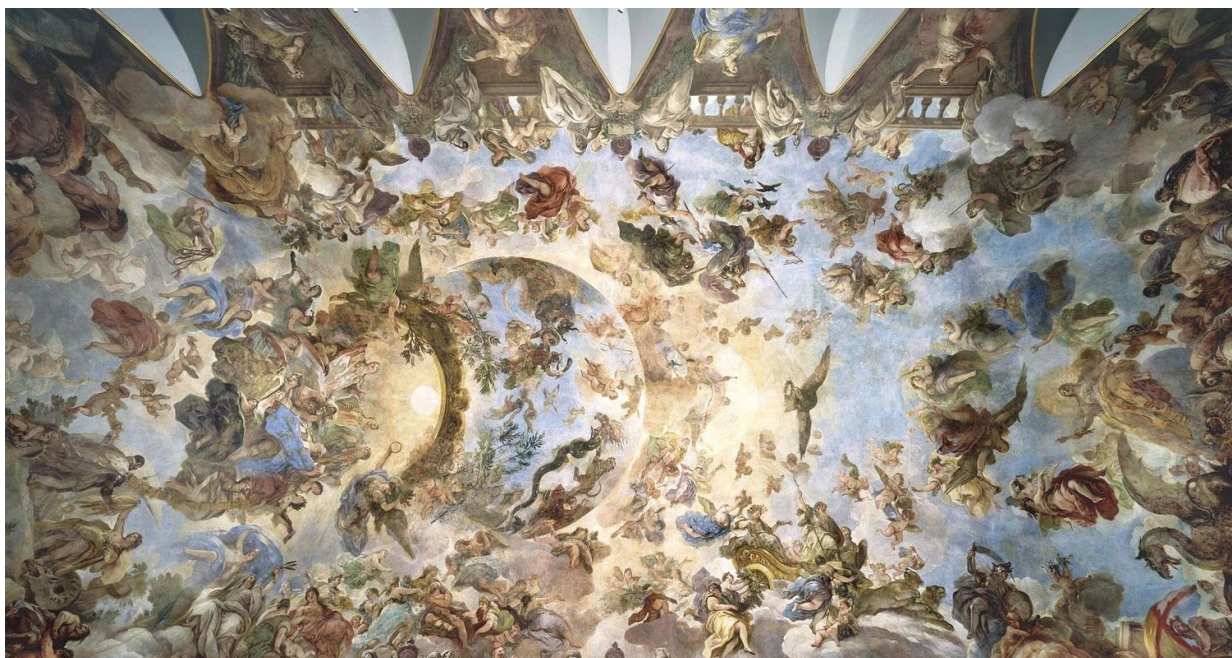
***Zlaté rúno (rúd)** - burgundský *rád* založený 1429 španielskym kráľom Filipom III. Dobrotivým, ktorý si zvolil gréckeho hrdinu *Iásona* za svojho predka; neskôr sa Zlaté rúno stalo najvyšším habsburským vyznamenaním, a to v rakúskej aj španielskej vládnucej vetve

L. Cranach st.: Portrét rytiera Rádu zlatého rúna, vojvodu Saska George, vojvodu Saského (1534)

L. Giordano: Založenie Rádu zlatého rúna (fragment fresky, klenba Cason del Buen Retiro v Madride, 1694)

L. Giordano: Alegória Zlatého rúna (freska v klenbe Cason del Buen Retiro v Madride, 1694)

***Zlaté rúno (skupina)** - ruská avantgardná skupina, ktorá spolu s *Modrou ružou* organizovala výstavy v rozmedzí rokov 1906-1909; skupina Zlaté rúno pokračovala v aktivitách dôležitého hnutia *Mir iskusstva*

***zlaté teľa – Klaňanie zlatému teľat'u**

***zlaté vajce** - Biedermann v súvislosti s heslom *sliepka*: v strednej Európe prevláda mienka o „hlúpej slepke“, čo sa prejavuje aj v psychoanalytickej symbolike *snov*; *sliepky* tu predstavujú extrovertnú, bezduchú kolektivitú; často upadajú do bezhlavej paniky pripomínajúcej zmätené myšlienky *bláznov*; táto slepá, hlúpa a úbohá slepka, ako ju poznáme z ľudového podania, však v *rozprávkach* často znesie „zlaté vajcia“ a bola by *hlúposť* ju zabiť

***tzv. zlaté vlasy** - obrazový typ byzantskej ikony *archanjela Gabriela*

tzv. „Zlaté vlasy“ (byzantská ikona archanjela Gabriela, 12.st.)

***zlaté vlasy bohyně Sif** - v *severskej mytológii* parochňa zo zlatých vlasov, ktoré mali tú magickú schopnosť, že stále dorastali; vyrobili ich škriatkovia *Synovia* *Ívaldiho* pre boha *Lokiho*; ten zákerne využil *Snorin* spánok a krásnej bohyni, na ktorú žiarlil, vlasy ostrihal; je manžel boh *Thor* ho prinútil svoj čin napraviť; samotný akt ostrihania je vysvetľovaný buď ako čirý vandalizmus, pretože ostrihanie bolo pre germánske ženy potupou, alebo pokus o krádež *Sifinej* životnej sily, lebo tá podľa povesti sídli vo vlasoch živej bytosti, čoho dôkazom je biblický *Samson*; pozri *parochňa*

zlátenie/pozlacovanie - *Baleka*: v *sochárstve* pokrytie *kameňa* alebo *dreva* zlatom; dielo môže byť pokryté celkom alebo iba sčasti; na prácu sa používa *pozlacovačská súprava*; *polimentové zlátenie* je výhodné pre interiérové diela; *olejové zlátenie/mixtionové zlátenie* je odolné voči poveternostným vplyvom; *zlátenie metalové* používa rovnaké postupy ako zlátenie olejové, iba zlato alebo striebro nahrádza *metalom* (žltým kovom alebo hliníkom); strata lesku, zozelenenie a sčernenie pri pozlacovaní môže čiastočne spomaliť vrstva bieleho *šelaku* alebo *kopálového laku*; pri striebrení (porovnaj termín *striebornícke umenie*) sa postupuje rovnako ako pri zlátení; zlátené a striebrené plochy môžu byť *patinované* (pozri *patinovanie striebra*, *patinovanie zlata*) a *tónované* (pozri *zlatá lazúra*, *dračia krv*); v *maliarstve* sa uplatnilo plátkové zlato na pozadí malieb temperovými alebo olejovými farbami (*ikony*; pozri *basma*, *oklad*); postup zlátenia za použitia pozlacovačských súprav je zložitý a obťažný, nakoľko treba dosiahnuť dokonalého prilipnutia zlata; to zabezpečuje použitie niekoľkých glejových vrstiev podkladu (pozri *glejový roztok*) a niekoľkých vrstiev žltých alebo červených *bolusov* alebo *mixtionu*; pozlátená plocha mohla byť vysoko vyleštená alebo spracovaná na matný lesk, mohla ostať celistvá alebo oživená *puncovaním* pomocou *razidiel* (neskoré stredoveké maliarstvo); zlato bolo často používané ako podklad *lazúrnej maľby*; zlato sa uplatňovalo aj v *mozaikárstve* (pozri *mozaika*, *byzantské umenie*) a významne v *knižnej iluminácii* a písaní *rukopisov* zlatými roztokmi (*zlatá tintúra*; pozri *codex aureus*, *chrysografia*); zlátenie pokladaním plátkov, vtieraním zlatého prášku, nanášaním zlatého roztoku sa uplatnilo aj v *umeleckom remesle* (zlátenie kožených *tapiet*, kožené *knižné väzby*); pozri *zlato*, *šperk*; *minium*, *fonti d'oro*, *estofado*, *dublé*, *olovo*, *zlato*, *podklad pre zlátenie*

M. Wolgemut: Ukrižovanie Krista (1490)

F. de Espinabete: Archanjel Michael (polychrómia, zlátenie plátkovým zlatom, 18.st.)

Pierre Subleyras: Benedikt XIV. (18.st.)

zlátenie metalové - metalové zlátenie

zlátenie mixtionové - mixtionové zlátenie

zlátenie olejové - olejové zlátenie

zlátenie polimentové - Baleka: poliment z hlinky, benátskeho mydla, bravčovej masti a včelieho vosku, rozotieraný s bielkom sa nanáša v niekoľkých vrstvách na kriedový podklad; po zaschnutí, preleštení a navlhčení čistým liehom sa kladie zlato (pozri *zlato plátkové*), zachytené mäkkým štetcom, a niekoľko hodín leštené achátom (pozri *achátové hladítko/achát polirovací*); postup zlátenia za použitia *pozlacovačských súprav* je zložitý a obťažný, nakoľko treba dosiahnuť dokonalého prilipnutia zlata: použitie niekoľkých glejových vrstiev podkladu (pozri *glejový roztok*) a na použití niekoľkých vrstiev žltých alebo červených bolusov

zlatníci -

<http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Goldsmiths>

zlatníci francúzski - francúzski zlatníci

zlatníci nemeckí - nemeckí zlatníci

zlatníci podľa národnosti -

http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Goldsmiths_by_nationality

http://fr.wikipedia.org/wiki/Cat%C3%A9gorie:Orf%C3%A8vre_par_nationalit%C3%A9

zlatníci slovenskí - slovenskí zlatníci

zlatníci talianski - *talianski zlatníci*

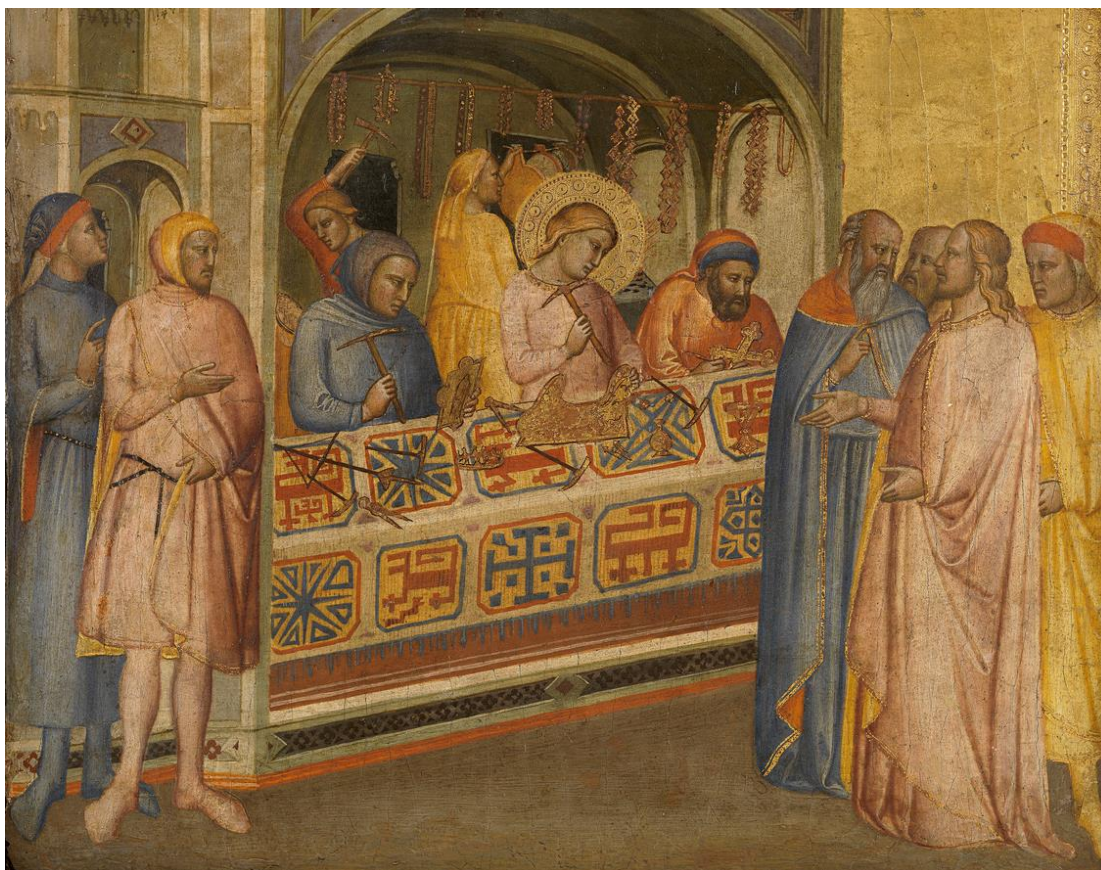
tzv. **zlatnícky štýl - *platereský štýl***

zlatníctvo - pozri *umenie zlatnícke*; umelecké stvárnenie nástrojov alebo ozdôb zo zlata (obdobne *umenie striebornícke*), často v spojení s *emailom* alebo *drahokamami*

pozri *limoneská technika*, *champlevé*, *email*, *filigrán*, *granulácia*, *mingei*, *pozlacovanie*, *mixtion*, *titr*, *šatón*, *tlač puncovaná*, *mediryt*, *niello*, *bižutéria*, *bibelot*; *mosanská škola*, *platereský štýl*; umelecké opracovávanie kovov, *striebornícke umenie*; *aztécka mytológia*: *Xipe Totec* (Jordan); stredovek: *Eligius*; *ablúcia*; *platereský štýl*; *babylonské umenie*; *Eligius*, *C. P. Fabergé*, *P. Poussielgue-Rusand*; *tlač z hĺbky/hĺbotlač*

<http://en.wikipedia.org/wiki/Goldsmith>

<http://it.wikipedia.org/wiki/Categoria:Oreficeria>

Majster Madonny della Misericordia: Sv. Elígus v zlatníckej dielni (tempera na dreve, 1370)

Ch. Weigel st.: Zlatník (medirytina, 1698)

Rembrandt: Zlatník Jan Lutma (lept, suchá ihla, rytina, 1656)

zlatníctvo granátové - granátové zlatníctvo

zlato - gréc. chrysos; lat. aurum

Baleka: *vzácný kov*, v *umení* dôležitý pre svoju odolnosť voči poveternosti, trvalo vysoký lesk a zafarbenie (červené až do bielu podľa prísad), spracovateľnosť za tepla (liatie) i za studena (tepanie), mimoriadnu ťažnosť (z 1 gramu je možné vytiahnuť až 3km drôtika) a ďalšie vlastnosti, ktoré sa uplatňujú pri *zlátení* kovových, keramických, drevených, sklenených, kožených (tapety), papierových a iných plôch; zlato je pokladané v podobe plátkov (*zlato plátkové*), vtierané ako žltý prach, vpaľované (*porcelán, sklo*), nanášané ako roztok (*písmo, iluminácia*); vo všetkých kultúrach, ktoré znali zlato, sú s ním už od konca *doby kamennej* spájané kladné významy; v *kozmogóniách* a *kozmológiách* je zlato vzťahované ku svetlu, slnku a *solárnym božstvám*, k *nebu* (zlátené strechy východných chrámov, zo zlata je *nebeský Jeruzalem*); zlato sa odráža v *mýtoch* (*Helios*), kultúrach a

náboženstvách (je neznečistiteľnou farbou *Buddhu*), *atribútoch* (*svätožiara*, *slniečny voz*, *slniečna bárka*), vo voľbe zlata či zlateného materiálu pre kultové predmety, sochy, *insígnie*, *tróny*, riad a náčinie, *šperky*, rukopisné a iluminátorské *tinty* (pozri *zlatá tinktúra*), *vázby*, puzdra na *relikvie*, kde je symbolický význam zlata zvyšovaný tiež jeho vzácnosťou (odhaduje sa, že všetko zlato sveta vytvára kocku o strane 16m) a hmotnou cenou; zlato sa objavuje napríklad vo východnom umení (lakové práce; pozri *lak*), nálezoch z *Egypta*, *Mezopotámie*, *Indie*, v *predkolumbovskom americkom umení*, v *Stredomorí*; je tiež spájané s inými vzácnymi *materiálmi*, napr. *slonovinou* (*chryselefantina*); v *byzantskom umení* zlato ako *pozadie* v *mozaikách* a *ikonách* znamenalo *večnosť* a *nekonečnosť* nebeského priestoru; v západoeurópskom *stredovekom umení* je zlato jednou z *nebeských farieb*; zlato sa presadilo v *písme* (*codex aureus*) a *iluminácii* (prvý raz v *otonskej miniatúre*), ale tiež v *maliarstve*, *sochárstve*, *architektúre* (zlátenie *architektonických článkov*), v *umeleckom remesle*; zlato v európskom umení sa udržalo aj neskoršie, tiež ako dôsledok dovozu kovu z amerického kontinentu a zbohatnutia cirkevných a svetských vládcov: cirkev zhromažďovala zlato a tvorila chrámové poklady; francúzsky kráľ *Ludovít XIV.*, „slnko svojho ľudu“, poňal svoj zámok vo *Versailles* ako *Heliovo* odpočívadlo, spálňu mal na východe a lôžko zo zlata; so zlatom pracovalo *barokové umenie*; zlato nezmizlo ani v súčasnosti

Biedermann: neoxidujúci kov s veľkou symbolickou hodnotou; jeho zaradenie k „ušľachtilým kovom“ (obdobne ako *striebro*) je vlastne „morálnym“ ohodnotením materiálu; takto chápané alchymistami (symbol ich úsilia o duševnú očistu); zlato takmer vo všetkých starých kultúrach spájané so *slnkom* (u *Aztékov* zlato „výkalom bohov“ - *teocuitlal*, výlučok boha Slnka); základná téza v duchovnom svete *alchýmie*: „aurum nostrum non est aurum vulgi“ (naše zlato nie je zlatom pospolitého ľudu) > téza poukazuje, že zlato pre alchýmiu neznamenal vlastný kov ale *ezoterické* poznanie, vyššie štádium duchovného vývoja; použitie zlata ako podkladu na stredovekých *tabuľových malbách* a na *ikonách* východných cirkví ukazuje, že v ortodoxnom *kresťanstve* je symbolom nebeského sveta a dokonalosti (pozri *obrazová plocha*); v *antike* sa na vykopávanie liečivých rastlín používali zlaté nástroje, aby neoslabovali liečivú silu rastlín; zlaté *šperky* chránia pred zlými čarami (pozri *mágia*) najmä vo spojení s *drahokamami*; zlato sa často chápalo ako súhrn síl Zeme, a hoci nemalo takmer nijakú praktickú hodnotu, vždy sa dávalo do súvislosti s vyššími mocnosťami a so svetom bohov; v mnohých starých kultúrach sa zlato uprednostňovalo pri výrobe sakrálnych predmetov a vladárskych *insígnií*; vo starej Číne reprezentovalo zlato Slnko (t'in) a považovali ho za pôvod príčiny *jang*, poľárneho protikladu *jin* (*striebra*); pozri *zlaté tel'a*, *zlaté rúno*, *zlaté jabĺčka* a ď.

Täubl: zlato - aurum, zn. Au; merná hmotnosť 19,3g.cm³; bod topenia 1064°C; tvrdosť 2,5; farba zlatožltá; zlato sa v prírode vyskytuje často rýdze v podobe zriek alebo šupiniek a to v kremenných žilách, ktoré prenikajú horninami, alebo v náplavoch, ktoré vznikli zvetrávaním a odplavovaním zlatonosných hornín; vo väčších hrudách sa vyskytuje veľmi zriedkavo; najväčšia hruda zlata bola nájdená vo Viktórii v juhovýchodnej Austrálii a vážila 70,9 kg; niekedy býva zlato v malom množstve primiešané v kýchoch (rudných nerastoch kovového vzhľadu), napr. v *pyritu*; najdôležitejšie náleziská sú v štátoch bývalého Sovietskeho Zväzu, južnej Afrike, Kanade, Severnej Afrike a v Austrálii; zlato sa vyznačuje skvostnou žltou farbou a vysokým leskom; je veľmi ťažné a kujné; na vzduchu je aj za vyššej teploty stále, odoláva kyselinám; rozpúšťa sa iba v lúčavke kráľovskej, v kyseline selénovej a v kyanidu draselnom alebo sodnom za prítomnosti oxidačného činidla; zlato sa ťaží plavením (ryžovaním), ďalej ťažbou zlatonosnej rudy, z ktorej sa získava lúhovaním kyanidom draselným (kyanáciou) alebo elektrolytickou cestou; rýdze zlato je mäkké, a preto sa v šperkárstve používa vo forme zliatiny s inými kovmi (*legovanie*); tým sa zvýši tvrdosť a pevnosť, zníži sa bod topenia a získajú sa rôzne farebné odtiene; prísadou menšieho dielu meďi a väčšieho dielu striebra sa vytvára zlato žlté, prísadou niklu alebo *paládia* sa získava zlato biele; obsah (množstvo) drahého kovu v zliatine sa uvádza v tisícinách (1000/1000 je rýdze zlato); niekdajším meradlom zlata bol *karát*; rýdze zlato sa rovná 24 karátom (1 karát = 41,667 tisíciny); *dukáty* sa razia v pomere 986/1000 (č.1), zlaté mince v pomere 900/1000 (č.2), predmety na objednávku v pomere 750/1000 (č.3); bežná rýdzosť u nás je 585/1000 (č.4) a 375/1000 (č.5); na Slovensku je povinné predkladať predmety z drahých kovov štátnej skúšobni na úradné preskúšanie rýdzosti a na označenie rýdzosti; skúšobňa potom každý predmet označí registrovanou výrobnou značkou a značkou rýdzosti (napr.585)

-v Egypte považované za „mäso slnka“ (pozri *solárne božstvo*), a preto právo nosiť zlatý *šperk* mal iba *faraón* (stelesnenie Slnka; pozri *Ré*) a faraónova manželka; zlatníci šperky z iných kovov

pozlacovali, aby im dodali „božský život“; zlato a *jantár* v umení Východu znamenajú *lásku* (pozri ornament); druidi; *chrysos*

-v súvislosti s heslom *farby Egyptanov*: žltá (khenet alebo kenit) pripomínala *slnko* i *zlato* a bola symbolom vlády, *večnosti* a nezniteľnosti; verilo sa, že pokožka a svaly bohov sú zlaté; preto sochy bohov často pokrývali zlatou fóliou; egyptskí bohovia či vládcovia bývali často zobrazovaní so zlatými svalmi, striebornými kosťami a modrými vlasmi

-v súvislosti s heslom *sup*: pretože sa sup živí mršinami a premieňa ich tak v životnú silu, je v Afrike považovaný za bytosť, ktorá pozná tajomstvo skutočnej premeny bezcennej látky na zlato (pozri *alchymia*)

-v súvislosti s heslom *mravec*: podľa stredovekého *bestiára* sú mravce *hmyz*, ktorý má organizované spôsoby a nosí v ústach zrno obilia; ak jeden mravec zrno stratí, pokúša sa ho zobrať inému; zrno je potom slúži ako zásoba na zimu; etiópske mravce vyzerajú ako psy, kopú piesok a dobývajú z neho zlato

pozri *afinácia*, *achát*, *andvarinaut*, *Cibola*, *dracoun*, *drahé kovy*, *egломisé*, *El Dorádo*, *elektron*, *Gavílah*, *heraldické farby*, *heraldické kovy*, *chryselefantina*, *chrysografia*, *chryzoberyl*, *chryzolit*, *iniciála*, *intarzia*, *lak koralový*, *lak morenový*, *kraplak*, *krumplovanie*, *maľba práškovým zlatom*, *Nebeský Jeruzalem*, *olovo*, *ortuť*, *pagoda Šweitigoumská*, *patinovanie zlata*, *peridot*, *Pison*, *podmaľba*, *pozlacovanie*, *štyri živly*, *tombak*, *Turínsky papyrus*, *zlatníctvo*, *zlatolak*,

C. Vignon: Ahasver ukazuje svoj poklad Mordechajovi (17.st.)

W. de Poorter: Váženie zlata (1637)

zlato musívne - musívne zlato

zlato plátkové - plátkové zlato

zlato rýdze - rýdze zlato

zlato Rýna - Rhinegold

zlatohlav - dobový názov pre drahocennú *brokátovú* tkaninu so zlatým *krumplovaním*; vysoko hodnotená, považovaná priam za kráľovský dar; pozri *móda*; *gotika*; *textília*

zlatolak - lazúra zlatá

zlatožiar - aureola

***zlatý bažant - bažant zlatý**

***zlatý beryl - beryl zlatý**

***zlatý býk** - pozri *Klaňanie zlatému teľaťu Jarobeám I*

***zlatý dažď** - v *gréckej mytológii*, príbeh o tom, ako sa Zeus spustil k Danae v podobe zlatého dažďa, aby sa naplnila *veštb*a (pozri *Perseus*, *Akrisios*); pozri *jednorožec*, *Zvestovanie ako hon na jednorožca*

***Zlatý hrebeň - Gullinkambi**

***zlatý kódex - codex aureus**

***Zlatý korán -**

<http://goldkoran.mse.jhu.edu/>

https://www.google.sk/search?q=Golden+koran&espv=2&biw=1858&bih=995&tbn=isch&imgil=h5e1GcOil7xnkM%253A%253BpGmU58uFHaLnqM%253Bhttp%25253A%25252F%25252Fwww.adeva.com%25252Ffaks_detail_en.asp%25253Fid%2525253D749&source=iu&pf=m&fir=h5e1GcOil7xnkM%253A%252CpGmU58uFHaLnqM%252C_&usg=__fHHJYvthfgGZzFJG96n9K87hle8%3D&ved=0CDEQyjc&ei=6J4vVJehOcfsaJPypgAE#facrc=&imgdii=&imgrc=h5e1GcOil7xnkM%253A%253BpGmU58uFHaLnqM%253Bhttp%253A%252F%252Fwww.adeva.com%252Fimages_produkte%252Fprodukt%252Fgoldkoran1.gif%3Bhttp%253A%252F%252Fwww.adeva.com%252Ffaks_bild_1_en.asp%253Fid%253D749%3B485%3B300

***zlatý kvet** - Baleka: v čínskom umení z dynastie Liao (709-1125) je medzi okom mesiaca a okom slnka miesto, kde je srdce nebies a prameň svetla, zvaný zlatý kvet; je zobrazený sústredenou špirálou planúcej perly, je symbolom duchovného poznania a osvietenia, je umiestnený ako vzácnosť medzi dva strážne draky

***zlatý lak - zlatá lazúra**

***Zlatý osol** - lat. Aureus Asinus – „Zlatý osol“; tiež Metamorphoses (Prenemy); román rímskeho spisovateľa berberského pôvodu Lucia Apuleia Platonica (†180); Zlatý osol je jediným rímskym románom, ktorý sa dochoval do súčasnosti celistvý; patrí do prúdu zábavnej literatúry, ktorá sa v Stredomorí rozvíja od helenizmu; obzvlášť významným predchodcom Metamorphoses sú Milétske poviedky (lat. Fabulae Milesiae) od Aristida z Milétu, ktoré majú podobný erotický náboj ako celý Zlatý osol, a je tiež možné, že sa v nich už objavuje ako literárny prvok postava človeka premeneného v osla, ktorý tvorí základ Apuleiovho diela; hlavným hrdinom Apuleiovho románu je zámožný rímsky mladík Lucius, ktorý cestuje po Grécku; v Tesálii, krajine známej čarodejníctvom, sa ubytuje u boháča Milona, a pretože mu je známa povest' o tesálskych čarodejníkoch a sám si vypočuje na ceste o ich schopnostiach niekoľko príbehov, rozhodne sa zo zvedavosti (curiositas) dozvedieť sa o nich viac; vďaka pomoci Milonovej slúžky a svojej milenky Fotidy sa stane svedkom milostných čarov Milonovej manželky Pamfily; keď vidí, ako sa žena pomocou svojich magických masť dokáže zmeniť na vtáka, rozhodne sa i on takého kúzlo vyskúšať; dôjde ale k zámene čarovných masť, a tak sa z neho namiesto vtáka stane osol; tento zvrat je východiskom rady ďalších epizód, v ktorých mladík Lucius v podobe osla putuje po Grécku a pokúša sa získať nazad svoju pravú podobu; Luciov príbeh je prešpikovaný radou kratších historiek, ktoré si vypočuje čoby osol na svojej nútenej ceste; medzi nimi má prvoradé miesto príbeh o Amorovi a Psyché, ktorá zaberá takmer dve celé knihy; na pohľad ide o typickú rozprávku, v ktorej vystupujú dve staršie závistlivé sestry, ďalej najmladšia dobrosrdečná sestra Psyché (Duša) a jej tajomný manžel Amor (Láska), ktorého tvár Psyché nesmie uvidieť; trestom za porušenie príkazu je plnenie magických

úloh, ktoré Psyché zadáva jej svokra, Amorova matka *Venuša*, aby Psyché získala svojho manžela späť; dnes sa považuje táto rozsiahla odbočka v deji za *alegóriu* o mystickom zážitku *duše*, ktorá súvisí s dejom románu; Luciovo putovanie v podobe osla nevedie len rôznymi krajinami a dobrodružstvami, ale dostáva sa do styku s rôznymi náboženstvami a kultmi; na jednej strane sú dobrodružstvá terčom autorových žartov, na strane druhej možno považovať príbehy za akúsi alegóriu podobnú tej načrtnutej v pasáži o Amorovi a Psyché; mládenca Lucia vedie jeho zvedavosť (*curiositas*), aby sa odpútal od fyzických pôžitkov (predstavovaných milostným dobrodružstvom so slúžkou Fotis) a dostal sa do styku s nadprirodzenou úrovňou existencie; v novej podobe osla Lucius môže postupne objavovať rôzne formy náboženského cítenia (medzi nimi snád' i kresťanstvo) a musí pátrať po spôsobe, ako uniknúť zo svojho zakliatia, ako oslobodiť svoje telo, ale zároveň i svoju dušu; vyslobodenie mu nakoniec ponúka bohyňa *Izis*, ktorá sa mu zjaví v sne a nabáda ho, aby sa zúčastnil jej *mystérií*, prostredníctvom ktorých získa nazad svoju podobu (pozri tzv. *Isidine mystéria*); proces premeny späť na človeka sa tak stáva i premenou z nezasväteného, materiálneho človeka na tvora duchovného; Lucius na konci knihy je človek veľmi odlišný od Lucia z jej začiatku; stáva sa oddaným ctiteľom bohyně *Izis*, ktorý dodržiava všetky príkazy náboženstva a stáva sa dokonca Izidiným kňazom

http://sk.wikipedia.org/wiki/Lucius_Apuleius

Psyche v záhrade lásky (iluminácia z rukopisu *Métamorphoses*, 1345)

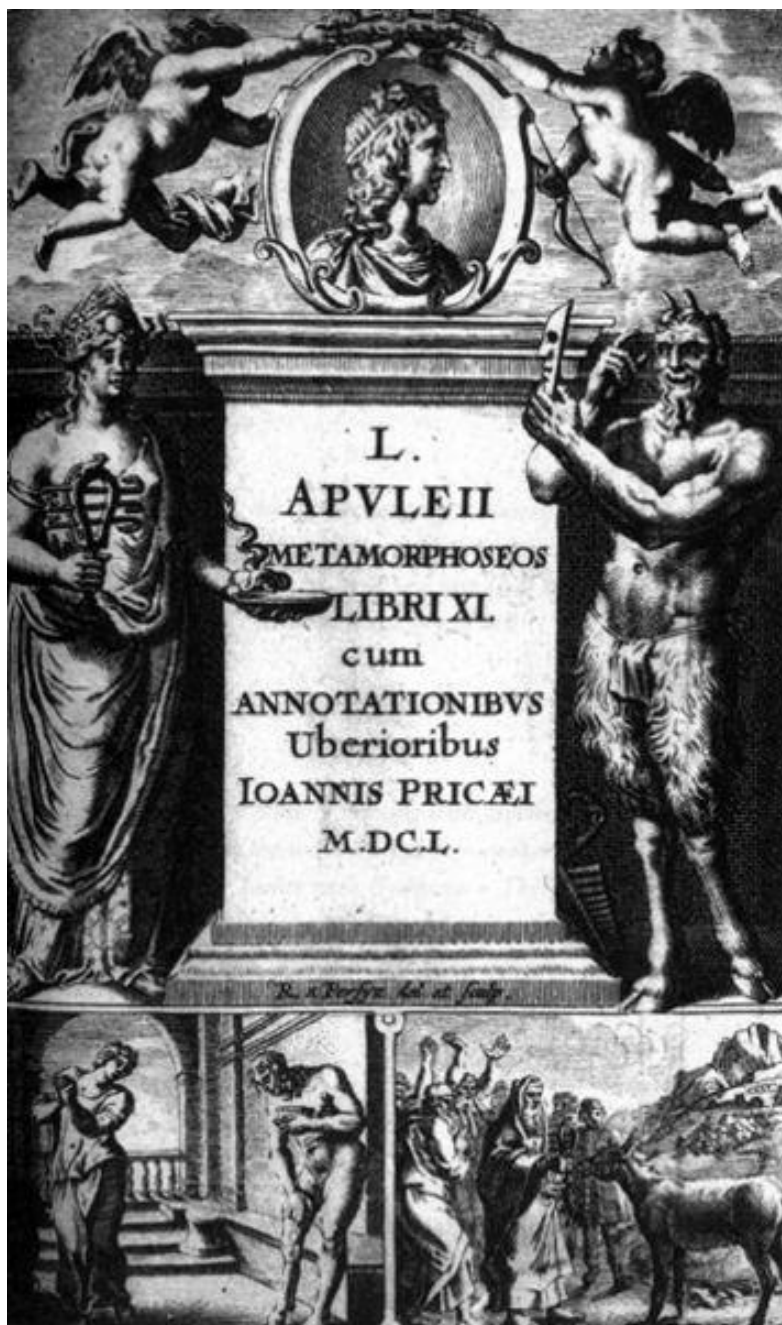
Niccolò da Correggio: Psyché zažatou sviecou zobúdza Amora (frontispice spisu „l'Innamoramento di Cupido e Psích“, 1553)

Lucius na seba berie ľudskú podobu (iluminácia z rukopisu *Métamorphoses*, 1345)

Portrét rímskeho básnika Apuleia lemovaný Pamphiliom meniacim sa na sovu a Zlatým oslom (frontispice *Métamorphoses*, 1902)

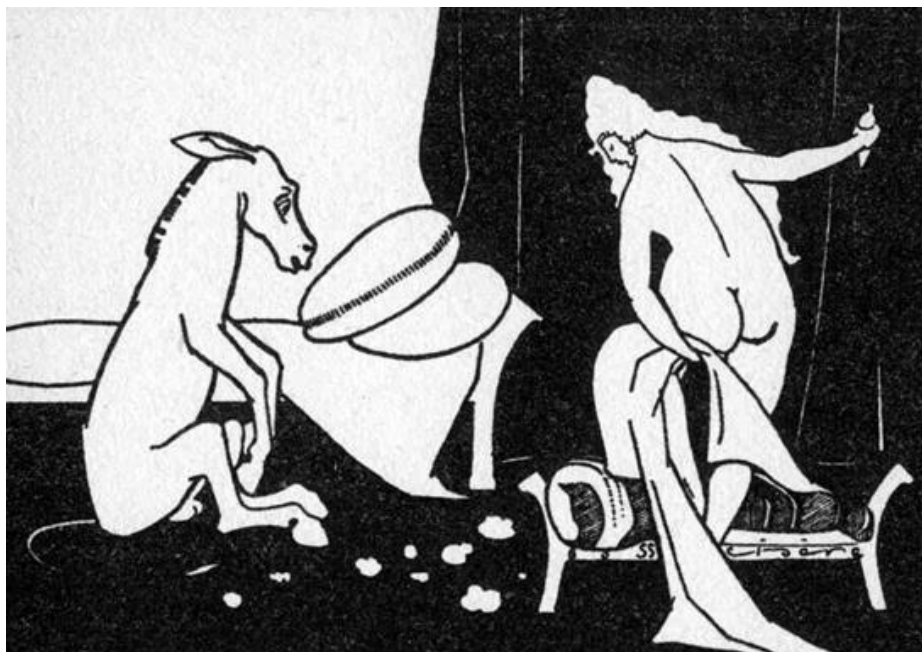
John Price: Frontispice latinského vydania „Metamorphoses alebo Zlatý osol“ (Gouda, Holandsko, 1650)

J. de Bosschère: Lucius pozoruje Milonovu manželku meniacu s na vtáka (ilustrácia z „Metamorphoses alebo Zlatý osol“, 1947)

J. de Bosschère: Charité objíma svojho milenca, zatiaľ čo Lucius sa v jaskyni priziera (ilustrácia z „Metamorphoses alebo Zlatý osol“, 1947)

J. de Bosschère: Ilustrácia z „Metamorphoses alebo Zlatý osol“ (1947)

J. de Bosschère: Ilucius sa vrátil do ľudskej podoby v sprievode Isis (ilustrácia z „Metamorphoses alebo Zlatý osol“, 1947)

***zlatý prsteň - Draupni**

***zlatý rez** - *sectio aurea/kompozícia zlatého rezu*; 1.vzťah pomeru dvoch častí, kedy pomer súčtu dvoch častí k väčšej je taký istý, ako pomer časti väčšej k menšej: proporcie v pomere 3:5, 5:8, 8:13 apod.; iná definícia: rozdelenie úsečky C (=suma) na menší diel A (= minor) a väčší diel B (= maior) tak, že pomer $A:B = B:C$; ako približné pravidlo platia hodnoty *Laméovho radu*: $2:3 = 3:5 = 5:8 = 8:13$ a d'; kompozícia považovaná za najharmonickejšiu a esteticky najvyváženejšiu; z číselného poriadku vyjadreného teóriou zlatého rezu ťažil napr. *orfizmus*, skupina *Section d'or*; pozri *proporčný systém*, *modulor*, *obrazové miery*, *formát francúzsky*; *štvorec položený na základňu/čierny štvorec*, *pentagram*; *harmónia*; *tvorba*, *kompozícia*, *brána harmónie*

Baleka: rozdelenie úsečky na dva diely, pri ktorom je pomer celej úsečky k väčšiemu dielu ten istý ako pomer väčšieho dielu k menšiemu; pri ďalších deleniach vždy väčšieho dielu zostáva zachovaný základný vzájomný pomer 1:1,628; zlatý rez bol empiricky odvodený zo skutočnosti, napríklad z *proporcií* ľudského tela, a v *antropometrii* a *geometrii* prepracovaný; v zlatom reze videné tajomstvo tvorby; pre svoju *harmoničnosť* je považovaný za dokonalý proporčný pomer a presadzoval sa najmä v dobách a dielach usilujúcich o reálne vytvorenie *ideálnej*, dokonale harmonickej *formy* (*antika*, *renesancia*, *klasicizmus*); zlatý rez sa presadzoval aj obecnnejšie (*kubizmus*); najväčšie uplatnenie mal v *architektúre*; je konštruovaný mnohými spôsobmi pomocou kružníc, štvorcov, obdĺžnikov, *pentagramov*, *hexagramov* apod. a v rôznej miere začleňovaný do diel ako kompozičný prvok; na antický odkaz nadviazalo nové systematické štúdium zlatého rezu v 13.st. a vyvrcholilo v renesančnej predstave ideálnych proporcií (pozri *kánon*); zaoberali sa ním teoreticky i prakticky L. B. Alberti, P. della Francesca, Leonardo da Vinci, matematik L. Pacioli, A. Dürer; zlatý rez zostal trvalým kompozičným prvkom výtvarného diela (*skupina de Stijl*, *Section d'Or*, P. Mondrian); zo zlatého rezu tiež odvodil L. Corbusier svoj *modulor*; na pomeroch zlatého rezu sú založené napríklad *formátové rady* obrazov typu *marína*, *krajina*, *portrét* (figura) a d'; stanovenie zlatého rezu bolo od staroveku v *umeleckých dielach* uľahčované rôznymi pomôckami, napr. nožnicami zachovávajúcimi pri roztvorení vždy pomery zlatého rezu

M. Heemskerck: Bohatstvo a Pýcha (rytina, 1564)

J. van der Heyden: Panoráma Amsterdamu s kanálom (topografická maľba, 17.st.)

***Zlatý rez (skupina) - Section d'or**

***zlatý rez (v polygrafii)** - geometricky stanovené miesto na stránke, kam sa umiestňuje zvyčajne titulok; používaný aj pri určovaní *formátu* niektorých tlačovín; pozri *proporčný systém*

***zlatý rubín** - pozri *purpur cassiov*

****zlatý vek** - angl. *golden age*

****zlatý vek** - pozri *holandský zlatý vek*

****zlatý vek americkej ilustrácie** - pozri *J. W. Smith*

****zlatý vek britskej ilustrácie** - zahŕňal obdobie od roku 1900 až do začiatku prvej svetovej vojny; pozri *A. Rackham*

****zlatý vek (ľudstva)** - gréc. χρύσεον γένος/*chryseon genos*; angl. *golden age*; v odkaze na grécku mytológiu a legendy prvý zo štyroch alebo piatich (alebo viac) období života človeka, po ktorom nasledovalo obdobie strieborné, bronzové, heroické a nakoniec železné, čo je doba úpadku; niekedy ešte nasleduje olovený vek; zlatý vek označuje obdobie prvotného mieru, harmónie, stability a prosperity; v tomto veku mier a harmónia zvíťazili, ľudia nemuseli pracovať, aby sa užívali, lebo zem mala dostatok potravy pre všetkých; ľudia sa dožívali vysokého veku pri zachovaní mladistvého vzhľadu a nakoniec zomierali v pokoji s duchmi žijúcimi ako strážcovia; Platón v diele *Cratylus* vysvetľuje, že pojem zlatý neznamenal doslov zo zlata, ale dobrý a ušľachtilý; porovnaj angl. termín *gilded age* (*pozlátený vek*)

-v *gréckej mytológii* epocha za vlády bohov 2.generácie, kedy si boli všetci ľudia rovní (skončil sa otvorením *Pandorinej skrinky*); v Ovidiových *Metamorfózach* (pozri *veky ľudstva*): človek žil v stave pôvodnej nevinnosti, v harmónii so svojimi blíznymi aj zvieratami; neobrábal pôdu a jeho nároky uspokojovala príroda (zbieral bobule, žalude a jedol med stekajúci z *dubov*); vládcom bol rímsky boh *Saturnus*; zobrazovaná krajina so stromami, riekami a vzdialenými horami; muži a ženy spoločne zberajú ovocie, hrajú si alebo ležia v tráve medzi krotkými zvieratami a vtákmi; jedia a pijú z *mušlí*, ktoré im slúžia ako misky; objavuje sa niekedy aj *Kupido*, ako kradne *med*; vek

symbolizovaný *olivou*; v ranom stredoveku rozšírený motív *Orfea* hrajúceho na lýru medzi zvieratami ako podobenstvo zlatého veku ľudstva; pozri *Kupido* bodnutý včelou (Hall); *druidi* (Geo)

Baleka v súvislosti s heslom *raj*: podľa *apokalyptického* učenia má raj ešte ďalší význam: je považovaný za *Nový Jeruzalem*, obec spravodlivých, situovaný na nebo, z ktorého má zostúpiť na zem, t.j. uskutočniť sa v pozemskom živote; na zemi sú za Nový Jeruzalem považované chrámy a spoločenstvá veriacich, ktoré sa v nich schádzajú; alegorický význam tak spojil *cirkev* s *Edenom* (*rajom*); tým bola proti predstave strateného raja z doby zlatého veku ľudstva postavená v kresťanstve predstava budúceho pozemského raja, ktorý zostúpi na zem po *Poslednom súde* (druhý príchod Krista)

http://it.wikipedia.org/wiki/Et%C3%A0_dell%27Oro

https://en.wikipedia.org/wiki/Golden_Age#External_links

<https://www.google.sk/search?q=gold+age&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwicyZ7D5LPLAhUn4XIKHUb8DIkQsAQIPg&biw=1843&bih=995>

A. Francken II, F. Francken II., H Jordaens III., Abraham Govaerts and Alexander Keirincx: Zlatý vek (1.pol.17.st.)

S. Vrancx: Orfeus a zvieratá (1595)

J. Wtewael: Zlatý vek (1605)

W. Etty: Zlatý vek (1835-1840)

****zlatý vek čínskeho umenia** - umenie dynastie Suej a Tchang: *čchan-budhistické maliarstvo, Tchangský štýl*

****zlatý vek dánskeho umenia** - pozri *dánski umelci zlatého veku*

****zlatý vek holandského umenia** - *holandský zlatý vek maliarstva*

****zlatý vek indického umenia** - *budhistické umenie počas vlády dynastie Guptovcov (obdobie 300-600)*

****zlatý vek španielskeho umenia** - *španielsky zlatý vek*

***zlatý vek v kresťanstve** - pozri *chiliasmus*

Zlatý žaltár - *Codex aureus zo St.Gallen*

zl'ava- lavy'/na'l'avo

zlé dvojča - *diabolské dvojča*

zlé oko - pozri *urieknutie; zrkadlové amulety*

zliatina - pozri *aloi, bronz, mosadz, pakfong, pasiarstvo, písmovina, tombak*